

Молодіжна субкультура є феноменом, характерним для індустріальної стадії розвитку будь-якого типу культури. Будучи субкультурою, уплетеною в структурну тканину конкретного типу культури, вона має властивості й особливості останнього.

Проблеми молоді полягають в маргінальному статусі молодих людей, і саме молодіжна культура покликана послабити їхнє занепокоєння, побоювання й сумніви.

Література

1. Левицова С.И. Молодежная культура. – М.: “Вузовская книга”, 2002.
2. Левицова С.И. О готах, готике и больном российском обществе // Общественные науки и современность. – 2006. – № 4.
3. Манхейм К. Диагноз нашего времени. – М., 1994.
4. Общетеоретические проблемы социологии // Социология сегодня: Проблемы и перспективы. – М.: Прогресс, 1965.
5. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. – К.: Укр.Центр духовн.культури, 1998.
6. Социология молодежи. – СПб.: Изд-во С.-Петербургского университета, 1996.
7. Сторі Дж. Популярні культури. // Незалежний культурологічний часопис. – 2005. – № 38.
8. Файн А.П. Эта непонятная молодёжь: проблемы неформальных молодёжных объединений. – М: Профиздат, 1990.
9. <http://www.polit.ru/research/2006/10/26>

Summary

Medina Tatiana

Youth subculture as a factor in the socialization of youth

Socialization function of youth culture is being illustrated: the role of peers and informal culture as a “training field” concerning the parts performed and behaviour accepted is being researched. Youth culture as part of the general consumer behaviour is being analyzed and considered in fashion, jargon, music styles and electronic mass media.

УДК 316.74:2

© Олександра Пташник-Середюк

© Галина Гараніна

м. Івано-Франківськ

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЛІГІЙНОСТІ ТА ЇЇ КРИТЕРІЇВ У МОЛОДІ ПРИКАРПАТТЯ

У статті зроблено аналіз впливу релігії на формування світоглядних орієнтацій молоді Прикарпатського регіону. Проведене соціологічне дослідження показало, що релігія займає значне місце у духовно-моральній сфері життя особи і суспільства, про що свідчить високий показник релігійних ідентифікацій та практик серед учнівської і студентської молоді. Молоді люди вважають, що викладання предметів релігієзнавчого змісту є важливим елементом у системі освіти. Вони цікавляться релігійною ситуацією в Україні, і вважають, що саме релігія виступає для них моральним стабілізатором суспільного життя, впливає на формування їх світоглядних і моральних орієнтацій.

Ключові слова: релігійність, релігійна поведінка, ідентифікація, релігійні практики, релігійний світогляд.

Актуальність. Формування нового світобачення в умовах демократичних процесів, які відбуваються в українському просторі свідчать про те, що релігія все ж таки залишається значним впливовим чинником на свідомість людей, інтегратором різних верств, груп, спільнот і суспільства взагалі. Світогляд значної кількості громадян пов'язаний з релігійним феноменом, поширеність котрого можна пов'язати із кризовими явищами у всіх сферах життя суспільства.

Українське суспільство сьогодні як ніколи потребує солідарності, суттєвих змін та орієнтацій на європейські стандарти. Але життєві труднощі спонукають частину громадян звертатись до релігії, довіряти церкві, які все ж таки тривалий час залишаються головним інтеграційним і визначальним

фактором духовного життя суспільства. А тому вивчення стану релігійності та релігійних ідентифікацій це є, в якійсь мірі, ключ до розуміння не тільки впливу релігійних феноменів на соціум, але й розуміння самих суспільних процесів. Наприклад, можна зрозуміти як впливає релігійність на соціальну поведінку людей, на стабільність, солідарність, збереження цілісності суспільства.

Мета дослідження – показати динаміку зміни відношення студентської та учнівської молоді до релігії.

Завдання дослідження – показати місце релігії в житті молодої людини, її роль у становленні світоглядних орієнтацій, особливості релігійних ідентифікацій та практик студентської та учнівської молоді Івано-Франківської області.

Рівень розробки. У сучасній соціології релігії проводяться досить глибокі дослідження, пов'язані з різними аспектами впливу релігії на різноманітні сторони життєдіяльності людей. Це насамперед показ впливу релігійно-морального фактору у суспільстві такими російськими вченими як: Ж.Т.Тощенко, М.П.Мчедлов, Л.Н.Мітрохіна. Проблемами релігійності українського соціуму займаються: Дудар Н.П., Єленський В.Є., Рязанова Л.С. Вишняк О.І., Паращевін М.А, Панков О.А. Так, Єленський В.Є. та Перебенесюк В.П. у монографії „Релігія, церква, молодь” аналізують релігійність молоді, напрями її еволюції на широкому тлі церковно-інституційних процесів в Україні кінця ХХ століття, в контексті складних і суперечливих соціально-політичних явищ. Релігійно-суспільна ситуація розглядається на великому фактологічному і конкретно-соціологічному матеріалі. Паращевін М.А основний акцент робить на інтегративну роль релігії в суспільстві. Дудар Н.П. аналізує сучасний стан релігійності, її риси та тенденції еволюції, мотивації релігійних практик, ціннісні орієнтації і життєві пріоритети носіїв сучасної релігійності. Вишняк О.І. та Козловський О.Р. вивчають рівні релігійності та конфесійної структури населення України. Панков А.О. досліджує проблеми сучасної релігійності та релігійної ідентичності.

На початку 2000 року в Україні було представлено 52 віросповідання, діяли 23,5 тис. релігійних організацій, 90 конфесій, течій і напрямів. Функціонувало 250 монастирів, 184 місії, 49 братств, 121 духовний навчальний заклад, 7165 недільних шкіл і центрів катехизації, понад 16,6 тисяч храмів, молитовних будинків, вели службу 21281 священників. Основне ядро конфесійної структури складає християнство (95%), до якого з симпатією ставиться переважна частина населення, що дозволяє назвати його важливим етнокультурним ідентифікатором [5, с. 292]. Починаючи з 1991 року питома вага віруючих людей підвищилася на 32%, тобто процес релігійної самоідентифікації невинно зростає.

Суть релігії залишається з властивими їй почуттями, світовідчуттями, світобаченням, виховним і моральним впливом. Позитивний імідж релігії і церкви, збільшення кількості релігійних організацій, течій, спільнот як традиційних, так і новітніх є свідченням цього. Різним церквам та релігійним організаціям підпорядковано п'ятдесят духовних навчальних закладів. При релігійних громадах різних конфесій організовано більше чотирьох тисяч недільних шкіл, які відвідують майже шістьдесят тисяч дітей віруючих.

У нинішній Україні, згідно з даними різних досліджень, до категорії віруючих відносять себе 60–80% населення. Особливо помітним є звернення до релігії серед молоді. Це пов'язано з тим, що в неї відбувається процес становлення орієнтацій. Сучасні молоді люди поставлені в екстремальні умови: зміни в соціально-економічних, політичних відносинах супроводжуються кризою в духовній сфері. Вони самі змушені вирішувати, що для них являється більш цінним: відхилити вже існуючі моральні норми чи інтегруватись в нові. Сьогодні простежується тенденція розуміння, особливо віруючою молоддю, основ релігійної поведінки залежно від конфесійних вимог (відчутним є намагання пояснити, виходячи з основних догматів своєї релігії, правомірність та потребу відвідування релігійних служб, зібрань тощо). Це дає підставу припустити, що саме серед віруючої молоді поширюється тенденція самоідентифікації не лише на підставі зовнішніх релігійних чинників, як це було раніше, але й за внутрішніми потребами – розуміння сутності тих чи інших ритуалів, культів та обрядів.

Характерно, що молодь, яка є членом релігійних організацій, окрім відвідування релігійних богослужінь або зібрань, досить часто залучається до їх діяльності, яка спрямована переважно на допомогу знедоленим прошаркам суспільства – бідним, бездоглядним. Молоді люди працюють у реабілітаційних центрах, що належать релігійним організаціям. У таких центрах ведеться робота з наркоманами, з колишніми алкоголіками, з людьми, які потрапили у «глухий кут» і не знаходили виходу, потрапили в рабство, залежність. Молодь новітніх релігій досить активно займається також проповідницькою та місіонерською діяльністю. Члени громад здійснюють поїздки у релігійні табори як в межах країни, так і за кордоном. Це приваблює молодь, бо є нагода поїхати за кордон і познайомитися з різними людьми. Такі заходи виконують як освітянську функцію, так і обмін між різними релігійними громадами, вплив котрих у нашому суспільстві досить істотний через їх „прогресивність”. Саме тому нас зацікавила проблема прихильності молоді до релігії, її впливу на формування особистості молодої

людини, особливо те, як сьогодні релігія виступає в якості етнокультурного ідентифікатора, елемента національної культури, традицій, звичаїв, як аспект наступності поколінь, поваги до старших.

Помітно, що релігійна ідентичність змінюється, і, зокрема, у Прикарпатському регіоні ці процеси безумовно є специфічними. Для того, щоб зрозуміти суть цих змін нами було проведено соціологічне дослідження студентської та учнівської молоді Івано-Франківської області протягом 2006–2008 років, яке показало динаміку зміни відношення до релігії.

Вивчення релігійних ідентифікацій має значення для вироблення ставлення до релігії, релігійної політики та її реалізації у житті по утвердженню моралі і духовності. Стан релігійності ми розглядаємо як стійку систему релігійних ознак індивіда, групи, населення. Якщо її розглядати у динаміці, то треба відмітити про перехід її з одного стану в інший. Вивчаючи стан релігійності серед молоді Прикарпаття, ми в якості критерію релігійності фіксували ознаки свідомості молоді, поведінки, включення її в релігійні відносини.

Загальною ознакою релігійної свідомості є релігійна віра, тобто знання і прийняття релігійних ідей, понять, уявлень, догматів, упевненість в існуванні Бога, віра у Бога, Христа, Трійцю, віра в безсмертя душі, кінець світу, друге пришествя Христа і т.д.

Релігійний мотив є важливим моментом для вивчення релігійної свідомості, що передбачає релігійну потребу, віру, ідею, почуття і побуджує до релігійної поведінки. Це свого роду показник релігійної свідомості.

Важливим є визначення місця релігійних мотивів у системі мотивації поведінки. Релігійна поведінка – це сукупність дій індивіда, групи, які реалізують релігійні приписи, програми, норми, вчинки, тобто відвідування богослужінь, участь в них, виконання релігійних обрядів, святкування релігійних свят, здійснення культових дій в домашніх умовах і т. д. Тобто це є реалізація культової релігійної поведінки.

Наше завдання полягає у тому, щоб з'ясувати, яке місце в житті молодого людини посідає релігія, релігійні практики, виявити рівень її релігійної освіченості. Івано-Франківським відділенням соціологічної асоціації України було проведено соціологічне опитування студентської та учнівської молоді Івано-Франківської області. Було опитано 750 респондентів. Це студенти Прикарпатського університету, Державного медичного університету та Національного технічного університету нафти і газу, а також учні Аграрного та Медичного коледжу, Прикарпатського військово-спортивного ліцею та ряду загальноосвітніх шкіл області. Предмет дослідження – релігійність та рівень релігійної освіченості студентської та учнівської молоді. Вибірка була представницькою, відображала структуру студентської та учнівської молоді денного навчання Івано-Франківської області в віці від 14 до 28 років.

Структура вибірки за типами навчальних закладів виглядає наступним чином: 35% – учні шкіл, ліцеїв, 25% – технікумів, коледжів, 40% – студенти вузів. Вікова категорія опитаних від 14 до 23 років, 47,8% – особи чоловічої і 52,2% – жіночої статі.

На початку опитування ми намагалися в'ясувати думку респондентів щодо того як відбувається в Україні релігійне відродження серед населення. 29% опитуваних відповіли, що воно є помітним; 24% – відбувається зростання тільки формального інтересу до релігії; 15% – вважають, що ніякого релігійного відродження не спостерігається; 2,5% питаням релігійного відродження не цікавляться; 24% вибрали варіант важко сказати і 3% – не знаю.

Запитання нашої анкети стосувались того, яку роль відіграє релігія та церква в духовному житті української нації та нашої країни. 60% вважає, що церква та релігія відіграє значну роль в зміцненні традицій та моралі в українському суспільстві; 30,5% – вказали на незначну її роль; 2,5% – ніякої ролі, 6,5% – не цікавляться цими питаннями або їм важко відповісти.

Стосовно впливу релігії та церкви на формування сучасної української нації, відповіді розподілилися таким чином: 18% – дуже позитивно; 48% – в основному позитивно; 15% – в основному негативно; 2,5% – ніяк не впливає; 23% – могла б впливати позитивно, але заважають релігійні розколи; 10,5% – важко сказати, або не цікавляться цим питанням.

Щодо ролі релігійних організацій в духовному та суспільному житті країни, ми отримали такі результати: 41,5% – респондентів вважають, що вони повинні задовольняти релігійні потреби віруючих; 32% – займатися духовно-моральною сферою життя особи та суспільства; 27% – відігравати активну роль; 4% – їхня діяльність повинна бути строго обмежена.

Цікаво було вивчати те, як молоді люди оцінюють стан із свободою віросповідання в Україні. Відповіді розподілилися так: 47% вважають, що цей стан є дуже добрий – віруючі мають всі права для задоволення своїх релігійних потреб; 42% – як добрий – віруючі мають права, але на практиці вони виконуються неповністю; 2,5% – як поганий, тобто недостатньо прав для віросповідання і 8% – відмітили, що не цікавляться цим питанням і їм важко на нього відповісти.

Наступне питання анкети стосувалося того, яке місце в проведенні молоддю вільного часу займає релігія, релігійні практики. Респондентам було запропоновано вибрати кілька варіантів відповідей. Найбільший відсоток – 81 – вибрали спілкування з друзями, 56% – проводять вільний час слухаючи музику, 33% – читають художню літературу, 27% – заходять до храму, відвідують релігійні зібрання, 25% – займаються самоосвітою, 13% – читають релігійну літературу, 1% – відвідують політичні масові заходи і 14% – займаються спортом, малюють, відвідують кінотеатри, музичні гуртки і т. д. Отримані результати (це 40%) підтверджують, що релігія займає досить значну частину вільного часу молодих людей.

Вивчення впливів на вибір молодими людьми майбутньої професії та до чітких думок вони схильні прислухатися при вирішенні важливих життєвих кроків, найбільший відсоток при відповідях респондентів займають батьки та члени сім'ї (49.8%), 11,5% – ровесники та друзі, 10% – кохана людина, 5,1% – релігійні авторитети та священнослужителі, 4,8% – вчителі. Тільки 17,9% – у виборі майбутньої професії та у вирішенні життєвих проблем керуються власною точкою зору.

Оцінка рівня власної релігійної освіченості респондентів має такий вигляд: 56,8% оцінюють рівень власної обізнаності у релігії як середній; 21,9% вважають його низьким. І тільки 2,7% оцінюють рівень власної релігійної освіченості як високий. 23,3% опитаних не дали відповіді або вибрали варіант „важко відповісти”.

Таким чином, згідно результатів опитування можемо зробити висновок, що більша половина респондентів мають достатню обізнаність у питаннях релігії та віри. Освіченість у релігійних питаннях передбачає, в свою чергу, читання релігійної літератури, відвідування храмів і релігійних зібрань, участь в обрядах, знання історії та географії релігій. Цей показник свідчить, що на відміну від європейських країн, де спостерігається поступовий розвиток секулярних процесів у суспільстві, в Україні, а саме в західному регіоні простежується постійна прихильність до релігії, а також повна обізнаність у її проблемах. Релігія продовжує посідати чільне місце в житті молодої людини, має вагомий вплив на формування її світоглядних орієнтирів, допомагає у різних життєвих ситуаціях.

Прикарпатський регіон представлений різноманітними релігійними напрямками, в якому релігія, зокрема, Українська греко-католицька церква, протягом тривалого часу зберігала традиції, виконувала консолідуючу та інтегруючу роль. Про це свідчить і наступне запитання нашої анкети, яке стосується того, як часто молоді люди відвідують храми. Відповіді ми отримали такі: 93% – відвідують храми, а 7% – не відвідують. Частота відвідування ними храмів має наступний вигляд: 35% – один раз на тиждень і частіше; 34% – тільки по великих релігійних святах; 25% – кілька разів на місяць; 3% – практично не відвідують, моляться дома і 1% – по мірі можливості.

Наступні запитання анкети стосувалися безпосередньо релігійних ідентифікацій і практик. Саме відвідування релігійних служб, зібрань, богослужінь є одним із видів релігійних практик і критеріїв релігійного світогляду респондентів. Результати опитування свідчать, що 95% респондентів ідентифікують себе як віруючі, 1% – як невіруючі і 4% вибрали варіант важко відповісти однозначно.

На запитання анкети стосовно того, чи ідентифікують себе молоді люди з приналежністю до релігійної громади та конфесії, ми отримали такі результати: 48% опитаних, що відносять себе до релігійної громади, тоді як до релігійної конфесії – 74%; 38% – до релігійної громади не належать і 13,5% – не визнають конфесійної належності, 21% – вибрали варіант «важко відповісти». Цікавим є той факт, що ті респонденти, які визнають свою приналежність до певної релігійної громади, частіше відвідують релігійні храми чи зібрання ніж ті, що ідентифікують себе з певною релігійною конфесією.

Треба зауважити, що деякі респонденти не вказали на належність до релігійної громади, а тільки на певну релігійну конфесію, з якою себе ідентифікують. 63% – вважають, що вони належать до УГКЦ; 11% – УПЦ КП; 9% – УАПЦ; 4% – римо-католицька церква; по 1,7% УПЦ МП і Євангельські християни баптисти; 4% - відмовилися давати відповіді.

Далі респондентам було запропоновано вибрати одне із суджень, яке є найбільш близьким до їхнього розуміння Бога. 84% вважають, що Бог є началом всього, єдиний в трьох особах – Отця, Сина, і Святого Духа; 67% респондентів відповіли, що можуть мати особисті стосунки з Богом, 1% – Бог є начало, Дух, але не особистість і 9% – не могли дати ствердної чіткої відповіді.

Також ми намагалися з'ясувати думку молоді відносно взаємозв'язку між релігійною та світською освітою, чи доцільним є викладання в світських закладах дисциплін релігієзнавчого характеру. Відповіді розподілились таким чином: на взаємозв'язок між релігійною та світською освітою вказали 20,5% молодих людей; 26,3% – вважають, що цей зв'язок існує до певної міри; 26,1% – відмічають наявність такого зв'язку, але зазначають при цьому, що він є незначним; 6,8% опитаних вважають, що він взагалі відсутній.

Серед тих респондентів, які визнають такий взаємозв'язок, ми спробували з'ясувати те, в чому він, на їхню думку, проявляється. Відповіді ми отримали такі: 57,7% вказують на близькість моральних засад і цілей виховання; 30,9% – в підходах до формування світоглядних орієнтирів; 6,3%

– в схожості методики викладання; 5% визнають існування такого взаємозв'язку і разом з тим не знають в чому він проявляється. 41,3% вважає, що викладання в світських закладах освіти дисциплін релігієзнавчого характеру є обов'язковим; 52,2% – таке викладання повинно відбуватися за правом вільного вибору студента, учня; 2,4% висловили думку про те, що таке викладання є необов'язковим і 3,9% – вибрали варіант „важко сказати”.

Отже, наведені факти дають підставу зробити такий висновок, що більший відсоток молодих людей вважає освіту та релігію схожими та пов'язаними між собою моральним впливом на формування світоглядних орієнтацій особистості молоді людини. Це підтверджується і тим, що більше 90% опитаних стверджують про доречність викладання в світських закладах дисциплін релігієзнавчого характеру якщо не в обов'язковому порядку, то за правом вільного вибору. Релігія, на їхню думку, виступає моральним стабілізатором суспільного життя, бо більшість релігійних систем спрямовують виховання на подолання притаманного людині егоїзму, і ті цінності, які релігія намагається прищепити, значною мірою збігаються зі світськими суспільними потребами і вимогами. Наприклад, це повага до близьких, співчуття, взаємодопомога, гуманізм, недопущення насильства і злочинів.

Слід відмітити, що у Прикарпатському регіоні склались такі релігійні типологічні схеми. Значна частина молоді (77%) є релігійною, частина (18%) на рівні релігійності і нерелігійності, а також частина (5%), яка не має властивостей релігійної свідомості, віри і тільки проявляє деякі ознаки релігійної поведінки, тобто бере участь у деяких ритуалах і відвідує церкву по святкових днях, з метою спілкування і т. д. Тобто, частина молоді не вважає себе релігійною, і в той же час не являється нерелігійною в повній мірі, бо хоч частково є включеною у функціонування релігійної системи. Разом з тим, треба вказати і на те, що спостерігається різна ступінь релігійності, але більша частина молоді Прикарпаття все ж таки вважає себе віруючою.

Література

1. Дудар Н.П. Релігійність в українському соціумі: детермінанти і характеристики сучасного стану., автореферат на здобуття наук. ступеня к. соц. наук., / Н.П. Дудар. – К., 2002.
2. Єленський В.Є. Релігія. Церква. Молодь. / В.Є.Єленський, В.П.Перебенесюк.– К: АЛД, 1996.
3. Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-церковних відносин в Україні у 2003 році. // Людина і світ, – 2004. – №3.
4. Скокова Л. Релігійна ідентичність в автобіографічних повідомленнях молоді: спроба соціологічної інтерпретації / Л. Скокова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. – №2.
5. Соціокультурні ідентичності та практики /Під ред. А.Ручки. – К: Інститут соціології НАН України, 2002.

Summary

Olexandra Ptashnyk-Seredyuk
Halyna Garanina

Religion and religious practices of youth Pricarpatya

Analysis of influence of religion and education on formation of outlook of youth in Prykarpatya region is made in the article. According to the poll, religion takes an important place in spiritual and moral sphere of life of a human-being find society. The poll has been made and it showed a high proof of religious identification and religious practice. Young generation considers nyfin studying subjects of religion is necessary in secondary and higher educational establishments.

УДК 130.1

© Наталія Каралаш
м.Чернівці

ДУХОВНИЙ СВІТ ЯК ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджуються проблеми морального та духовного розвитку особистості у сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: духовність, особистість, ментальність, мораль, розвиток, духовний світ.